

Süli Attila

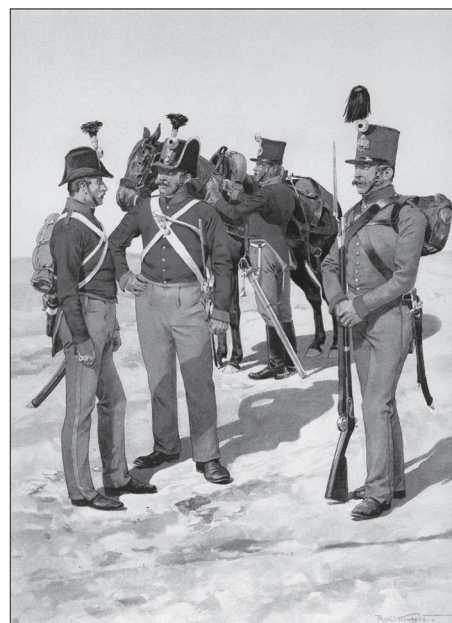
Újabb adatok Gábor Áron életrajzához

*a bécsi Hadilevéltárból
(Kriegsarchiv) egy kútfő,
amely fontos adatokat
szolgált Gábor Áron
1848 előtti katonai
szolgálatához.*

Bözödi Györgyöt, a neves Gábor Áron kutatót az 1960-as években meglepte, hogy mennyi feltáratlan forrás, adat és szempont létezik még, amelyek feltétlenül szükségesek az 1848-49-es forradalom és szabadságharc székely hőse életútjának feldolgozásához. 2014-ben ünnepeltük Gábor Áron születésének 200. évfordulóját, ennek alkalmából az elmúlt esztendő Kovászna Megye Tanácsa Gábor Áron emlékévvé nyilvánította. Az ez alkalomból sajtó alá rendezett *Ágyúba öntött harangok* című kötet számos, olyan új információt tartalmaz, amelyek kiegészítik az egykori tüzér őrnagy életrajzát. A mű megjelenése után került elő a bécsi Hadilevéltárból (Kriegsarchiv) egy kútfő, amely fontos adatokat szolgált Gábor Áron 1848 előtti katonai szolgálatához. Itt szeretnék köszönetet mondani Domokos György főtanácsosnak és Kiss Gábor századosnak, a Hadtörténelmi Levéltár Bécsi Kirendeltsége munkatársainak az általuk nyújtott önzetlen segítségért.

Gábor Áronról Jakab Elek 19. századi kiváló erdélyi történész a *Szabadságharcunk története* (Budapest, 1880) című művében számos életrajzi adatot közöl. Jakab adatait először a 20. századi neves társadalomtörténész, Imreh István vette górcső alá. Imreh a *Gábor Áron útban a forradalom felé* című, először 1974-ben megjelent tanulmányában így fogalmazott: „A katonai műszaki tudományokba való behatolás e kísérletéről Jakab Elek a következőket mondja el visszaemlékezéseiben. Ő is úgy tudja, hogy századából sikerült Gábor Áronnak a tüzérséget tanulókhoz eljutnia. Új és egyben az eddigieknek ellentmondó viszont az a közlése, hogy „1840-ben ismét szolgálatra jelentkezett, de most Pestre a cs. kir. 5-ik tüzérezredhez. Itt bő alkalma nyílt a német nyelv teljes megtanulására, vegyészeti, technikai s tüzérségi ismeretei

gyarapítására; úgy látszik, ekkor szerezte meg ezen szakművet, melyet haláláig kézikönyvül használt (Handbuch für k. k. österreichische Artillerie-Offiziere stb. Karl Freiherrn von Smola stb. Wien, 1839); a benne levő jegyzetek mutatják, mily talpraesetten fordították ő és társai a legnehezebb német műszavakat. Két évet töltött itt, s 1842-ben, október 14-én visszament szülőföldjére, miután azon kívánságát, hogy cs. kir. tüzér hadtesthez (Bombardier-Corps) fölvétessék, el nem érhetette; most öccse, Gábor Imre helyett soroztatta be magát s szolgált 1845-ig mint főkaplár.” Majd a leírtakhoz Imreh István az alábbi lábjegyzetet fűzte: „Jakab 1880. 503–504. Nagyjából hasonló adatokat közöl Bakk Endre. Szerinte 1839-ig Gábor Áron a határőrség keretében teljesített szolgálatot, majd „hazamegy”; egy év múlva jelentkezett a pesti tüzérezredhez és „Egy év múlva, immár harmadszor

Magyar tüzérek a 19. században

öccse helyett, újra fölcsapott tüzernek, s egész 1845-ig maradt a tüzérsegnél.” (KvÁLvt. Ereklje-Múzeum lvt. Emlékiratok 12. sz. Háromszék az 1848–49-iki szabadságharc alatt. 1894.) Mindekelőtt az a felfogás okozhat zavart, hogy a székely határőrkatonákról is a másutt szokásos bevonulást és leszerelelést tételezik fel. Nehéz elhinni azt is, hogy a testvér, Imre helyett a tüzérekhez állhasson be Gábor Áron, hiszen az öccsnek a berecki gyalogszáznál volt már hosszú évek óta fennálló szolgálati kötelezettsége. 1843-ban különben éppen mentességért küzd Gábor Imre, és sikerrel. Az 1837-es, az 1839-es, valamint az 1845-ös esztendőkből több Gábor Áronra, az asztalosra vonatkozó feljegyzés, nyugta került elő, amelyek azt bizonyítják, hogy állandó távollétéről nem lehet szó – de az adatok a tüzérsegnél való kísérletezést sem zárják ki. További kutatást érdemlő kérdések ezek.

Nehéz elhinni, hogy Gábor Áron testvére, Imre helyett állhasson be a tüzérekhez...

A fenti, egymásnak ellentmondó adatok tisztázására nyújt részben lehetőséget az előkerült forrás, amely nem más, mint Gábor Áronnak, az 5. tüzérezred iratanyagában található törzslapja (Grundbuchs). (Jelzete: GBBL 1918. dob. Art. Reg. No. 5. Abg. Kl. I. 1841-54. Heft 32 Blatt 24.)

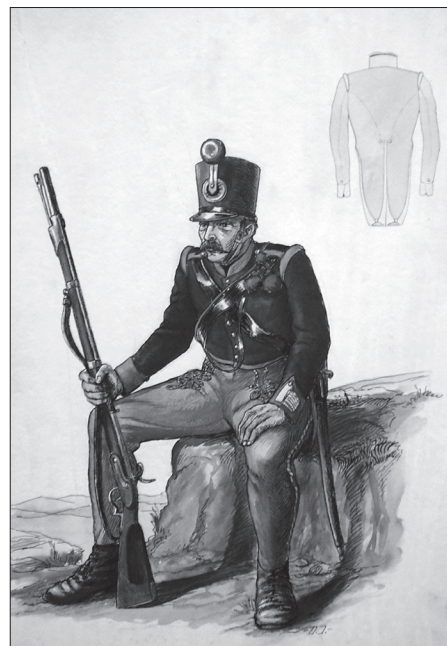
Mielőtt azonban a forrás részletes ismertetésébe kezdenénk, szükségesnek tartjuk néhány sorban ismertetni azokat az alakulatokat, amelyekben Gábor Áron a katonai szolgálatát töltötte. Ezek pedig a következők voltak: 15. (2. székely) határőrezred és az 5. tüzérezred.

A Habsburg-birodalom katonai határőrvidékének láncolata Dalmáciától a galíciai határig húzódott. A területet ezredekre osztották, s Bécsből az Udvari Haditanács közvetlenül rendelkezett velük a főhadparancsnokságok (Generalkommandok) útján. A határőrvidék végleges szervezete 18 határőr gyalogezredből, a titeli sajkás zászlóaljából, egy székely huszárezredből állt. A határőrvidék generalátusokra, ezeken belül ezred- és századkerületekre, a századkerületeken belül több családból álló házközségekre oszlott egy-egy önként választott családfő alatt. Minden házközség bizonyos mennyiségű földet kapott katonai hűbér gyanánt,

s mindegyiknek bizonyos számú katonát kellett kiállítania. A századok létszáma 206 fő volt, ezek közül 20 fő lovas határőr (szerezsán) volt. Minden ezrednek volt egy három ágyúból és egy tarackból álló tüzérsege, amit az 50 főnyi, az ezredhez tartozó tüzérsegi kiképzést kapott katona kezelte. A sajkás zászlóalj századainak létszáma 187 fő volt, s összesen 139 tüzérrel rendelkezett. A határőrök egyenruhájának főbb darabjai az alábbiak voltak: kávébarna színű frakk, fekete szíjzat és fekete csákó. Fegyverzetük megegyezett a sereg gyalogságéval, vagyis 1842M gyutacsos és 1844M kamrás puskával harcoltak. A szerezsánok sajátos fegyverzetéhez tartozott a kovás puska és pisztoly, valamint a balkáni jatagán.

Az erdélyi határőrvidéket – amely katonai igazgatási szempontból a nagy-szebeni székhelyű erdélyi főhadparancsnoksághoz tartozott – a 16. (1. román), 15. (2. székely), 14. (1. székely), 17. (2. román) határőr gyalogezred és a 11. (székely) határőr huszárezred képezte. A 15. határőrezred hadkiegészítési területe Háromszék és az Udvarhelyszékhez tartozó Bardoc fiúszék volt. A határőrök szabad székelyek voltak, akik földdel is rendelkeztek. Ugyanakkor a határőr gyalogezredek férfitagjainak 18 és 50 év között katonai szolgálatot kellett teljesíteniük. A huszár családoknál csak egy férfi volt kötelezve a határőri szolgálatra, ennek azonban súlyos ára volt, mivel a ló felszerelésről is gondoskodniuk kellett. A határőröknek a rendes szolgálat mellett évente 50 napot különféle gyakorlatokon kellett tölteniük. Elsődleges feladatuk a határok őrzése volt, de háború esetén a hadszíntérre is vezényelhetők őket. A családok mindennapi életüket csak a katonai törvények szerint élhették, ugyanez vonatkozott a gyermekeik iskoláztatására és nevelésére. Emellett a határőröknek kellett gondoskodniuk a ruházatukról, felszerelésükről, tisztjeik eltartásáról és még sok más olyan teherről, amelyeket csak nehezen tudtak teljesíteni. A fentiek alapján nem véletlen, hogy Háromszék határőr lakossága mindenképpen szabadulni akart az 1764 óta ráerőszakolt kényszertől.

A császári-királyi tüzérseget 1848-ig Bécsből a tüzérsegi igazgató irányította, munkáját egy törzs segítette. Közvetlen alárendeltségébe tartozott a főszerhivatal, ami a tüzérsege béketevékenységét irányította. Az érvényben lévő szervezetnek megfelelően a tüzércsapatokat vezető szervekre, tábóri tüzérsegre, helyőrségi tüzérsegre és tábóri szerhivatalra osztották fel. A tábóri tüzérseget

Székely határőr a 19. században

Magyarországon az 5. tüzérezred képviselte. A legénységi állomány kiegészítési területe 1830-tól Csehország volt, Magyarországról és az észak-itáliai tartományokból csak szükség esetén vonultattak be embereket a tüzérsegehez. Az ezred nem egy helyőrségben, sőt nem is egy országban települt. A törzs, illetve a századok többsége Pesten volt. 1848 nyarán öt század Dalmáciában, egy-egy század Erdélyben, illetve Szlavóniában, három a lombard-velencei főhadparancsnokság állományában, egy pedig Komáromban állomásozott. A helyőrségi tüzerigazgatóságok közül az országot a magyarországi, az erdélyi, a bánáti, a szlavóniai és a horvátországi fogta át. A magyarországi igazgatóság állomásai Budán, Komáromban, Lipótváron, Pozsonyban és Kassán voltak. Az erdélyi helyőrségi tüzerigazgatóság székhelye Kolozsváron működött.

A tábóri tüzérsegnél három-, hat-, 12, 18 fontos gyalog-, hatfontos lovas- és röppentyűütegeket rendszeresítettek. A legelterjedtebb a hatfontos gyalog-üteg volt, amely négy hatfontos ágyúból és két hétfontos tarackból állt. Az üteg személyi állománya egyrészt tüzérek-ből, másrészt szekereszekből állt. A parancsnokon kívül egy tűzmester, négy tizedes, valamint hatvan bombász és tüzér, illetve egy tisztiszolga képviselte az ágyúk kezelőszemélyzetét. A szekereseket egy őrmester vezette. Alárendeltségébe tartozott három tizedes vagy altizedes, 39 közlegény, két kovács és egy nyerges katona. A hat lövegen kívül hat löszeres kocsi, egy kovácsműhely kocsi, két poggyászkocsi, két takarmányos

szekér, illetve egy további fedeles kocsi tartozott az ütegehez. A lövegeket és a lőszerkocsikat négy-négy ló húzta, ezen kívül még további harmincegy ló volt az ütegnél rendszeresítve. Az üteg lőszerkészletét a lőszerkocsikon tárolták. A tüzérek a lövegeket általában gyalogosan kísérték, csak szükség esetén ültek fel a kocsikra. Erre az időszakra már elavultnak számított a háromfontos löveg, így az ilyen ürméretű üteg összeállítása korszakunkban elsősorban a határőrezredeknel volt jellemző. Az

ütegek másik jelentős csoportját a lovas ütegek képezték. Mivel minden tüzérnek saját lova volt, és több lovat fogtak a lövegek elé is, a tüzérségnek ez a fajtája az adott kor körülményeihez képest rendkívül mozgékonyvá vált. Ezek az ütegek elsősorban a lovasságot támogatták, de gyorsabban közelebb tudtak menni az ellenség harcrendjéhez is, így hatásosabban tevékenykedhettek, mint a gyalogos ütegek.

A fentiek után hadd térjek rá a forrás ismertetésére.

A fenti forrásból a személyes adatokon kívül megtudhatjuk Gábor Áron katonai szolgálatának pontos adatait. Nagyon érdekes, hogy foglalkozás nélküliként szerepeltetik, holott egy 1837-ből származó nyugta szerint ekkor már asztalosként dolgozott. 1837-ben Gyulafehérváron átképezték tüzérré, és így Gábor Áron átkerült a határőr tüzérség állományába. 1840-ben – feltehetőleg saját kérésére – áthelyezték az 5. tüzérezredhez, ahol mindvégig alágypusként szolgált. Az alágypuskos – vagy másodosztályú ágyúosok – a tüzérségnél szolgáló, káplári rangban lévő önkéntesek voltak. A korabeli szaknyelvben töltőkezelőnek is hívták őket, ami arra utal, hogy a tüzérek mellett a lövegek kiszolgálásában vettek részt. Gábor Áron alágypusként a tüzérség állományában a hierarchia legvégén szolgált. Azonban figyelembe kell vennünk, hogy az 1837-ben Gyulafehérváron kapott négyhetes kiképzés elenére még újoncnak számított. Ugyanakkor az 5. tüzérezred állományában lehetősége volt elsajátítani az ágyúk kezelésének fortélyait. Ez annyira jól sikerült, hogy Turóczi Mózes visszaemlékezése szerint Gábor Áron 1848. november végén, az első hatfontos ágyúk próbájánál bebizonyította, hogy „merész” tüzér. Ez pedig a két és fél év aktív tüzéri szolgálat nélkül aligha sikerült volna.

A fenti kútfő alapján azt nem tudjuk megerősíteni, hogy Gábor Áron Pesten, az ezredtörzsnél szolgált volna, hiszen a regimentnek több helyen, például Gyulafehérváron is állomásoztak századai, illetve azt sem, hogy ágyúöntődében dolgozott volna. Ezek a kérdések további kutatásokat igényelnek.

Gábor Áron törzslapja

Grundbuch

Heft 37. 39		Seite 117. 18. 24		
Name Gábor				
Geburts-	Ort Beretzk	Geburts-Jahr 1815	Religion katholisch	
	Herzhaft Magistral	Stand ledig		
	Kreis oder Comitat Székely-Stuhl	Profession ofn		
	Land Raabunbüngen			
am 15. November 1831 beim 2. Székely Inf. Regt. N. 15.				
als conscribierter Mann zur enroallirt				
Nachgefolgte				
Charge	Veränderung	im Jahre	am	Beschreibung
Antillanist	mutirt	1837	1.	Juli
Gefmanist	avancirt	1838	1.	December.
Rufanono	transpirt	1840	1.	Tanner zum 5. Antill. Regt.
		1842	1.	Abdank zum 5. Székely Inf. Regt. N. 15.

Füzet: 32.

Születési hely: Bereck

A születési hely státusza: magisztrátus

Kerület vagy megye: Székely szék

Ország: Erdély

Szolgálat kezdete:

További szolgálat:

További szolgálat:

További szolgálat:

További szolgálat:

Oldal: 24.

Születési év: 1815.*

Vallás: római katolikus

Családi állapot: nőtlen

Foglalkozás: Nincs

1831. november 15-én a 2. székely határőr ezrednél N.15., mint összeírt és aktív szolgálatra kötelezett.

1837. július 1. Átképezték tüzérré

1838. december 1. Előlépett őrzetőknek

1840. január 1. Áthelyezik az 5. tüzérezredhez alágypuskának

1842. október 31. Visszahelyezik a 2. székely határőrezredhez. N.15.

* Az utóbbi adat téves. Gábor Áron 1814. november 27-én született.

Gábor Áron szobra szülőfalujában.
Vargha Mihály alkotása